

Poznání člověka spirituální vědou

15. ledna 1917, Dornach, GA 174

Rudolf Steiner

Konkrétní pojetí ducha ve spirituální vědě

Včera jsem poukázal na to, že duchovní články lidské bytosti mají záchytné body ve fyzickém organismu. Bude nutné, aby tyto poznatky vstoupily do vědomí lidstva, neboť jsou tím, co lidstvo vpravdě musí vést ke světlu oproti temnotě materialismu naší doby, oné temnotě, která ještě dlouho, dlouho potrvá. Nit spirituálního poznání by však nikdy neměla být úplně přetržena. O to se musí vždy postarat alespoň malá část lidstva.

Již jsem upozorňoval na to, že právě správné poznatky materialismu, které by naše anthroposoficky orientovaná duchovní věda v žádném případě neměla pomíjet, jsou postaveny do správného světla, je-li na tyto věci a zvláště na člověka nahlíženo spirituálně. Na příkladu, jako byl ten, z něhož jsem vycházel včera, můžete vidět, že spirituální věda bere plně na vědomí i hmotné dění v člověku, ovšem s tím rozdílem, že uznává ducha a zkoumá právě ukotvení ducha ve hmotě, zvláště a především v člověku. Tím se vyhýbá úskalí, jemuž je nutné se vyhnout a které spočívá v tom, že duch je hledán jen v abstraktních pojmech, které nedokážou pronikat do toho, co je stvořeno duchem: do hmoty.

Není nutné, aby duch žil v pojmech vznášejících se nad hmotou jako nějaké vzdušné zámky, nýbrž musí být rázný a intenzivní, aby dokázal pronikat samotnou hmotou a odhalovat její duchovní povahu, vždyť duch je ve své realitě tvůrcem hmoty. Skutečná spirituální věda tak musí být také schopna porozumět hmotě, bytí ve fyzickém světě. Proto je důležité všimnout si vzájemného zasahování ducha a hmoty v člověku, právě v této době, kdy je nutné správně pochopit zasahování toho, co není smyslové povahy - tedy duše národa - do lidské bytosti.

Spojení duševních dějů s pevným, vodním a vzdušným živlem v těle člověka

Řekl jsem, že to, co v každodenním životě myslíme, cítíme a chceme nikoli jako příslušníci určité skupiny lidí, nýbrž vůbec jako obyvatelé Země, je vázáno na pevný, zemní živel. A řekl jsem, že i když v sobě tento zemní živel máme jen z pěti procent, je nicméně to, co v životě mezi narozením a smrtí zprostředkovává čistě osobní poznatky, volní impulzy a citové intenzity, vázáno na nerostnou, pevnou část našeho mozku; tady to má svůj vlastní záchytný bod. Jakmile však postoupíme k tomu, co člověka vede k nadosobní či podosobní oblasti, nemůžeme již počítat s představami, jež zprostředkovává pevný živel, nýbrž tyto představy zprostředkovává tekutý živel. A představy, které nás vedou zvláště daleko do nadosobní či podosobní oblasti, jako zasahování hierarchie archangeloi do lidských bytostí, nám jsou zprostředkovávány vzdušným živlem. Vzdušný živel je prostředníkem mezi bytostmi hierarchie archangeloi a jejich sférou a tím, co člověk prožívá, ovšem natolik podvědomě, jak jsem to naznačil včera.

Jak známo, jsme z více než devadesáti procent vodním sloupcem, to znamená sloupcem tekutiny, a právě tato tekutá část v člověku, kterou však vnější věda zatím dnes bere jen velmi málo na vědomí, je hlavním nositelem lidského života. Už jsem jednou upozorňoval na to, že vzdušný živel působí přes vodní živel v pevném živlu, který je ukotvený v mozku. Nadechneme se; tím, že vdechneme proud vzduchu, že tedy proudem vzduchu naplníme své tělo, poklesne orgán, který nazýváme bránicí. V tomto nasátí vzdušného proudu a ve všem, co s ním souvisí, až k poklesnutí bránice, máme sféru, v níž jsou účinné impulzy vycházející z říše bytostí archangeloi. A jako tohle všechno zůstává v podvědomí, zůstává v podvědomí i pravá podoba působení duše národa, pouze se občas vyvalí nahoru jako vlny (jak jsem včera řekl pro srovnání), avšak ve zcela jiné podobě, než v jaké ve skutečnosti žije tam dole. Je-li bránice stlačená dolů, začíná městnání krve v žilách břicha. Proud mozkového moku je tím tlačěn míšním kanálem nahoru a rozlíván do mozku, tedy kolem dokola zpevnělé mozkové hmoty; takže v důsledku nadechování je mozkový mok v mozku samotném, je vytlačován nahoru. V těchto účincích pulzace mozkového moku spočívají veškeré impulzy, vstupující do člověka ze sféry bytostí archangeloi, veškeré představy a pocity, které člověk může získat a které ho pozvedají do nadosobní či podosobní oblasti, tedy spojují ho s mocnostmi přesahujícími narození a smrt. A v mozku samotném pak mozkový mok naráží na to, co je pevné.

Souběžně s tím probíhá děj, který spočívá v tom, že v naší tekuté části se dmou představy a pojmy, neboť představy a pojmy jsou duchovní entity, které se zvedají v tekutém živlu a jako naše každodenní představy vztahující se ke smyslovému světu vznikají tím, že narážejí na to, co je pevné, tímto pevným jsou zrcadleny a tak dospívají do vědomí.

Když opět vydechneme, dochází zase k městnání v cévách mozku a mozkový mok je míšním kanálem stlačován do břicha. To je možné, protože v důsledku vydechnutí se bránice nadzvedne a vznikne prostor k tomu, aby mozkový mok proudil do břicha. Myšlení, představování atd. prostě není proces, o kterém si dnešní anatomie a fyziologie nechává zdát jako o pouhém mozkovém procesu, nýbrž to, co se v mozku odehrává jako zrcadlení na jeho pevné části, souvisí s tím, co už nezrcadlí, ale zůstává v tekuté části a odsud, oklikou přes dýchání, upravuje vliv vzdušného živlu. To je také oklika, po níž je zprostředkováváno všechno, co nás [spojuje] s klimatem, s pozemskými poměry vázanými na určitý terén a s ostatními vnějšími vlivy, souvisejícími s dýcháním. V tom, co nikdy nevstoupí do vědomí, v procesu dýchání, který není ničím jiným než dmoucím se mořem, se dmou duchovní reality. Proces dýchání je oklikou přes mozkový mok spojen s mozkiem.

Boj materialismu a spiritualismu v 5. poatlantském údobí

Hmotný proces, který náleží celému člověku, tady máte popsán tak, že v něm poznáváte projevení ducha, který nás všude obklopuje stejně jako vzduch nebo vlhkost. A díky skutečnému porozumění hmotným dějům získáte vhled do toho, jak na člověka působí zemské prostředí i s duchem, jenž se v tomto prostředí nachází, jak je člověk jakožto duchovně-fyzická bytost začleněn do duchovně- - fyzického prostředí Země. A vzduch, voda a teplo, které nás obklopují, nejsou nic jiného než tělo pro ducha, stejně jako jsou tělem pro ducha naše svaly a nervy.

Uvádím tyto věci proto, že na nich lze vidět, jaké procesy, dnešnímu poznání zcela skryté, jsou základem lidského života; úkolem pátého poatlantského údobí však bude uvést tyto procesy do skutečného poznání. Veškeré vyučování, veškerá pedagogika, ale také veškerý vnější lidský život musí být v průběhu pátého poatlantského údobí proniknut těmito poznatky; lidé musí poznat, že to, co je dnes v materialistických kruzích považováno za vědu, musí postupně i se svými životními důsledky zmizet ze života Země. A veškeré boje, které ještě v pátém poatlantském údobí nastanou, budou jen vnějším výrazem duchovního boje, tak jako i nynější boj je koneckonců vnějším výrazem protikladu materialismu a spirítualismu. Ať se totiž skutečnosti jakkoli skrývají, v pozadí nekonečně smutných současných událostí spočívá boj materialismu se spirítualismem. Tento boj musí být vybojován. Bude na sebe brát různé formy, ale musí být vybojován, protože lidé se budou muset naučit snášet všechno, co je třeba snést k získání spirítuálního světonázoru pro šesté poatlantské údobí. Můžeme říci, že lidé musí velmi trpět, ale jen z bolestí a utrpení vzejde to, co skutečně spojí poznání s naším Já; neboť na druhé straně je s veškerým materialistickým nahlížením na svět spojeno materialistické utváření života, které dnes stojí teprve na začátku, které však na sebe vezme ještě nekonečně strašnější podoby.

Materialistické utváření života začalo zvláště tím, že s ohledem na poznání bylo připouštěno již jen to, co je materiální povahy; vedlo však již do značné míry k tomu, že lidé chtějí i v životě připouštět jen to materiální. To však zajde ještě mnohem, mnohem dále, bude to ještě mnohem intenzivnější. Neboť páté poatlantské údobí se musí zcela vyžít, v různých oblastech musí dosáhnout vrcholu. Jen na svém protipólu se totiž spirítualismus může poznat s onou intenzitou, s níž se poznat musí, má-li lidstvo přejít do šestého poatlantského údobí zralé. Proto se nesmíte bát sledovat spirítuální směrnice, jež se nabízejí jako možnost k pojímání vnějších skutečností světa. Neboť prvním úkolem a povinností spirítuálně usilujícího člověka je chápat podle spirítuálních směrnic průběh vývoje lidstva, a to až do současnosti, stejně jako pravděpodobný vývoj v budoucnosti. Často jsme mluvili o tom, co zůstalo jako dědictví čtvrtého poatlantského údobí, které skončilo v 15. století, a mluvili jsme o tom, že páté poatlantské údobí je tu proto, aby se plně rozvinula duše vědomá. [...]

R. Steiner, přednáška pro členy Anthroposofické společnosti z 15. ledna 1917 v Dornachu, in: Zeitgeschichtliche Betrachtungen. Das Karma der Unwahrhaftigkeit, II. díl, GA 174, str. 149nn.